

יחוסו המשולש של חור

קווים לדמותו העלומה של חור משלשה היבטים שונים

הרב יחזקאל סופר

בסוף פרשת משפטים מספרת לנו התורה מה שאירע קודם מתן תורה, לאחר שכרתו את הברית והזו על העם וישבו לסעודת הזבח, מגיעה הקריאה של ה' למשה אל הר סיני

ספר שמות פרק כד

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה וְהִיָּה שְׁם וְאַתָּנָה לְךָ אֶת לַחַת הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם: (יג) וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הַר הָאֱלֹהִים: (יד) וְאֵל הַזִּקְנִים אָמַר שִׁבּוּ לָנוּ בָּזֶה עַד אֲשֶׁר נָשׁוּב אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֵן וְחֹר וְעַמְּכֶם מִי בְּעַל דְּבָרִים יָגִשׁ אֵלַי:

רש"י על שמות פרק כד פסוק יד

חור – **בנה של מרים היה ואציו כלב בן יפנה שנא' (ד"ה ח) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור.** אפרת זו מרים כדאיתא בסוטה: מי בעל דברים – מי שיש לו דין:

והדבר תמוה¹: והלא רש"י סיפר לנו לעיל בפרשת בשלח מיהו אותו "חור" ומה ייחוסו לשם מה נזקק לחזור ולספר לנו את אותו המידע?

ספר שמות פרק יז

וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בְּעַמְּלֵק וּמֹשֶׁה אֶהְרֵן וְחֹר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה:

רש"י על שמות פרק יז פסוק י

(י) ומשה אהרן וחור – מכאן לתענית שצריכים שלשה לעבור לפני התיבה שבתענית היו שריו: חור – **בנה של מרים היה וכלב בעלה:**

¹ לנושא השיעור הזה – ראה לקו"ש חל"א ע' 211 לפ' ויקהל שם הסביר הרבי באופן אחר, אבל עיינו שם באות א. הערה 4 שנתרה בצריך עיון ואכן לאחר עיון רב נולד השיעור הזה.

מלבד החזרה המוזרה על ייחוסו מצינו גם שינויי לשון בכל פעם שמייחסו, דבר המעורר שאלות:

1. על פי רוב מייחסים את האישים במקרא אחר האב, מה ראה רש"י לייחסו גם אחר האם?
2. בפעם הראשונה בפ' בשלח מציין רש"י בייחוסו לא רק את האם מרים, אלא גם מודיענו שכלב הוא בעלה, אך בפעם השניה בפ' משפטים משנה ואומר: "ואביו כלב"²...
3. בראשונה מודיע רק שם בעלה בלבד, בשניה הוא מוסיף גם את שם-הסבא "בן יפונה" – ולא די בזה אלא מוסיף גם הוכחה מפסוק בדברי הימים וומגמ' סוטה] – ומעתה אם דרוש לציין "בן יפונה" ודרושה הוכחה לכך, מדוע לא הביאם רש"י בפעם הראשונה?

נסיונות ביאור במפרשי רש"י:

ה"שפתי חכמים" מנסה לבאר מה ראה רש"י לחזור שנית במשפטים על ייחוסו של חור, אחר שכבר ייחסו לעיל, כדי להתגבר על התמיהה "והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים ויגש אליהם":

שפתי חכמים

"... דקשיא ליה והא "שניים" שדנו אין דיניהם דין" [ולמאן דאמר ש"דיניהן דין" מכל מקום נקראו בית דין חצוף]

לכן פירש"י: "חור בנה של מרים היה" כלומר, על כרחך לאו שניהם ביחד היו יושבים ודנים דהא קרובים היו שהיו ראשון בשני, ולדברי הכל פסולים הם, אלא וודאי כל אחד היה דן בפני עצמו כיחיד המומחה שהוא דן יחיד".

וביאורו תמוה:

1. אם זו היתה קושיית רש"י היה לו להעתיק בד"ה את שתי התיבות "אהרן וחור" כדי להצביע שהבעיה היא שהם שניים?

² ואין לומר שכאן בא לשלול שלא תחשוב שאף ש"כלב בעלה" חור היה בנה מנישואין אחרים, א"כ למאי נפק"מ הזכיר זאת רש"י בפ' בשלח, בפרשו תיבת "חור" אם אין כל קשר בין חור לכלב?

2. כדי להוכיח שלא יתכן ששניהם ידונו, מצד פסול – קורבה, די בהודעה "בנה של מרים היה" ולכן הוא ואהרן קרובים המה ופסולים, מה מוסיף לנו המידע מי היה אביו ומי היה סביו וכל אריכות ההוכחה מדברי הימים?

3. וכי לולי פירש"י היינו סבורים שמשה התכוון שרק שניהם ידונו? והלא הקדים במפורש: "ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אליהם" – הא למדת שמינה אותם כסנהדרין הגדולה שהם שבעים זקנים, אם ישתתפו שניהם בסנהדרין עם שבעים הזקנים יהיה מניינם שבעים ושניים – ואין בית דין שקול! אלא וודאי היתה כוונת משה ששניהם ישמשו כממלאי-מקומו כאב"ד ברוטציה... א"כ כל חזרת הייחוס כאן מיותרת!

"באר בשדה"

...אע"ג דכבר הודיענו זה שהיה בנה של מרים... חזר וכתבו כאן והודיענו ג"כ שכלב היה אביו משום דקשיא ליה למה פרט לחור יותר מהזקנים והחשיבו וצרפו עם אהרן? לזה הודיענו כאן ייחוסו שהיה בן מרים וכלב לומר שמחמת חשיבותו פרטו והזכירו ע"ס אהרן".

גם ביאורו מותיר שאלות:

1. מדוע לא די ייחוסו ל"מרים הנביאה אחות אהרן"³? האמנם ייחוסו לכלב מוסיף חשיבות על ייחוסו ל"מרים"? [וגם אם כן, כבר ידענו מפ' בשלח ש"כלב בעלה" ובמילא הוא גם "אביו של חור בנה"⁴]

2. לא ביאר הצורך בהבאת ראיה מדברי הימים וממס' סוטה, דלא כבפירושו בבשלח שם ייחוסו רש"י ללא הוכחות?

ואם לא די לנו בקושי-הכפילות, הנה כשנעיין לקמן בפרשת ויקהל כשמייחסים בצלאל בונה המשכן וכליו אל חור סבו:

ספר שמות פרק לה

(ל) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְדֹד בְּשֵׁם בְּצֻלָּאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוֹר לְמִטָּה יְהוֹדָה:

שוב חושש רש"י ששכחנו מיהו חור וחוזר על ייחוסו בשלישית – האין זה פלא?

רש"י על שמות פרק לה פסוק ל
(ל) חור – בנה של מרים היה:

3 שמות טו, כ.

4 ראה לעיל הערה 1.

הייחוס בהתאם לתכונה הנדרשת:

ונקודת הביאור בכל זה: הסיבה שרש"י מייחסו איננה כדי להוציאו מאלמוניותו [שהרי הפסוק עצמו לא חש לאלמוניותו] אלא סיבת ההתעסקות של רש"י בייחוסו באה לפתור באמצעותו קושי-מסויים בפשוטו של מקרא, ומאחר שבכל אחד משלשת המקומות הקושי הוא שונה, על כן גם משתנה סגנון הייחוס-המשולש של רש"י בהתאם לנושא המדובר:

א. בפרשת בשלח: צירופו לשלישיית המתפללים

ספר שמות פרק יז

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים וְיֵצֵא הַלֶּחֶם בְּעַמְלֶק מִחֹר אֲנֹכִי נִצֵּב עַל רֹאשׁ הַגְּבָעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי: (י) וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כְּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהֵלֶחֶם בְּעַמְלֶק וּמִטָּה אֶהְרֶן וְחֹר עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבָעָה: (יא) וְהָיָה כְּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבֹּר יִשְׂרָאֵל וְכְאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגִבֹּר עַמְלֶק: (יב) וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיִּשְׁמְּנוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאֶהְרֶן וְחֹר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד בָּא הַשָּׁמֶשׁ: (יג) וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עַמְלֶק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חֶרֶב:

ועלייתם היתה לצורך תפילה מתוך תענית ציבור להצלחת המלחמה עם עמלק:

רש"י על שמות פרק יז פסוק י

(י) ומסה אהרן וחור – מכאן לתענית שנריכים סלסה לעבור לפני התיבה שבתענית היו שרונים: חור – בנה קל מרים היה וכלב בעלה:

ומתפלא בן חמש למקרא: מיהו זה ואיזהו הצדיק המיוחד, אותו חור "מיסתורי" שצורף לשלישיית שליחי הציבור יחד עם משה ואהרן? ובפרט שלא הוזכר עד עתה שמו במקרא]

על כן מתחיל רש"י ליידע את התלמיד ש"חור" זה הוא "בנה של מרים", על כן מהווה כנציג של שלישיית מנהיגי האומה: "מרים, אהרן ומשה" ששלשתם היו אמורים להיות "שליחי הציבור" אלא שמרים כ"אשה" אינה יכולה להיות שליחת צבור, על כן בנה מייצג אותה יחד עם זכויותיה כ"נביאה צדקת".

אלא שעדיין תמוה כי לפי חישובי סדר הדורות⁵, היה "חור" בעת ההיא אברך צעיר בן 29 שנה!.. ובמלחמת עמלק אפילו החיילים שיצאו לקרב היו צריכים להיות לא סתם מלומדי מלחמה אלא "גבורים ויראי חטא":

רש"י על שמות פרק יז פסוק ט

בחר לנו אנשים – גבורים ויראי חטא פתחא זכותן מסויעתן. ד"א בחר לנו אנשים קיודעין לבטל כספים לפי קבני עמלק מכספין

על אחת כמה וכמה "שליחי הציבור" שאמורים לבקוע רקיעים בתפילתם להצלחת מלחמה כזו, שעמלק הפעיל בה גם כוחות-כישוף... [לא די שיהיו "מיוחסים", אלא] היו אמורים להיות בחירי-היראים שבעם ובעלי "כוחות-מופתיים" ומניין לו לאברך צעיר זה "יראת שמים" כה עילאית, שבזכותה יבחרוהו כאחד מ"השלישייה-הפותחת"?!

לכן מיידע אותנו רש"י בפרט נוסף [מעבר לזכותו התורשתית כבנה של מרים] הרי גם "וכלב בעלה". ולכאורה מה ייחוס יש בזה? ואם בגלל תכונה-מסוימת שירש ממנו למה לא קראו "אביו"?

אלא רמז כאן רש"י [לא ירושת תכונת אביו כלב יש כאן, אלא] עצם זכות "נישואיו למרים" היה בזה עניין נפלא, שבזכות נישואין אלו זכה לבן כה קדוש וצדיק – כמבואר במסכת סוטה כדרוש על הפסוק בדברי הימים:

ספר דברי הימים א פרק ב

(יח) וְכָלֵב בֶּן חֲצִרֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוֹבָה אִשָּׁה וְאֵת יִרְיֵעוֹת וְאֵלֶּה בְנֵיהֶם יֵשֶׁר וְשׁוֹבֵב וְאַרְדּוֹן: (יט) וַתָּמָת עֲזוֹבָה וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אִפְרַת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוֹר:

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יא/ב

וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון בן חצרון בן יפנה הוא בן שפנה מעצת מרגלים ...

עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזובה מתחילתה הוליד והלא מינסב הוה נסיב לה אמר רבי יוחנן כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה יריעות שהיו פניה דומין ליריעות...

רש"י שם

עזובה שהכל עזובה - שמתחילה חולנית היתה כדקרי לה הכא יריעות ולקמן קרי לה נמי חללה ועזובה שעזובה כל צחורי ישראל מלישא אותה:

5 ראה לקמן ע' 9 סדר לידתם לדורותיהם. עפ"י רש"י בדברי הימים.

והא מייסד נסבה - כדכתיב ותמת עזובה ויקח לו וגו' אלמא איתתיה הואי:
לשם שמים - כגון זו שהיתה חולה ונשאה לשם שמים שצדק צאחיה אהרן
ומשה וראה אותם לדיקים ורוצ צנים דומין לאחי האם צצ"צ ציש נוחלין (דף
קי):ליריעות - צלי תואר אדמומית דמחמת חוליה היתה ירקרקת:

נמצא שלא ירושת מהות-אישיותו של כלב היא כאן ה"ייחוס", אלא מדגיש
רש"י: עצם היות "כלב בעלה" של אשה שהיתה חולנית ועזובה לשם שמים, כדי
שיהיו לו "בנים הדומין לאחי-האם", זוהי הסגולה והערובה לצאצא-קדוש
שיימנה כאחד מהשלישייה של "שליחי הציבור" של האומה.

ב. בפרשת משפטים: צירופו כאב"ד הסנהדרין ממלא מקום משה

לאחר מתן תורה, משה עולה להר סיני למשך 40 יום ומשאיר לעם בחינת
"ממלא מקום" [ברוטציה - אהרן וחור לחילופין] להיות אב"ד יחד עם סנהדרין
של שבעים הזקנים, כאן כבר לא מדובר ב"כיבודים", להיות "שליח ציבור" די
בתכונות הצדקות, יראת-השמים והייחוס הרם לאמו מרים.

כאן מדובר ב"משרה משפטית" בכירה! - על כן הוקשה לרש"י: האמנם לא
מצא משה מכל זקני הסנהדרין מישהו מוכשר ומנוסה יותר למשרה זו [מלבד
אהרן] כי אם את "חור" האברך הצעיר?..!

ובפרט שבתחילת פרק זה שהיה קודם מתן תורה, נראה שהבאים אחרי אהרן
בחיבותם הם נדב ואביהוא⁶, ומה נשתנה עתה אחר מתן תורה שמשא "מדלג"
עליהם וממנה לאב"ד הסנהדרין את "חור" שעודנו "בחור"?...

לכן חוזר רש"י "לבנות" מחדש את "זכות-המינוי" הזה עבור חור ושוב בשני
שלבים: ראשית, בנה של מרים היה, על כן בדין הוא שחלקה במשרות הנהגת-
הציבור, תעבור אליו כ"בנה" [דבר המתקבל גם על פי פשוטו של מקרא -
כדמוכח מטענת קורח]:

6 ראה שמות כד, א.

ומה ראה קרח לחלוק עם משה נתקנא על נשיאותו של אליהו בן עזיאל (תנחומא) שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור. אמר קרח אחי אצא ארבעה היו שנה' (שמות ו) ובני קהת וגו' עמרם הזכור נטלו שני בני גדולה אחד מלך ואחד כהן גדול מי ראוי ליעול את השניה לא אחי שני בן יצחק שהוא שני לעמרם והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם הריני חולק עליו ומצטל את דבריו.

הא למדת, שכל טעותו של קרח היתה רק בכך שחלק על מינוי מפורש על פי הדיבור, אבל עקרונית סברתו היא נכונה, אף כאן מאחר ומשה ואהרן כבר יש להם משרות, נותרה מרים ללא משרה-מנהיגותית [בהיותה אשה] ע"כ עתה כשנתפנתה משרה כזו, מגיע היא על פי דין לחור.

ומה שהניח את "נדב ואביהוא" שנבחרו ע"י הקב"ה בעצמו כמ"ש: "...עלה אל ה' אתה ואהרן ונדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל" ובחר ב"חור"?

הוא מפני שלאחר ש"ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו" ופירש"י: "נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה" ירדו מגדולתן ונותר המועמד הטבעי למשרה: "חור, בנה של מרים".

אלא שעדיין יקשה: והלא מדובר [לא בתפקיד ייצוגי כנשיאות שבט, אלא] בתפקיד משפטי, הדורש כישורים ותכונות-אופי המתאימים לשופט ודיין, כמבואר בעצת יתרו: "ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל" [ופירש"י: עשירים – שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים] זוהי תכונת ה"תקיפות" ללא חת כמ"ש בשופטי הסנהדרין "לא תגורו מפני איש", התכונה החשובה ביותר לשופט, שבלעדיה לא יועילו גאונותו ולא צדקותו, היכן הוכיח "חור" הצעיר כל כך, שישנה בו תכונה זו לעמוד בתקיפות של שופט עליון אב"ד הסנהדרין?!

לכן מוסיף רש"י פרט נוסף: "ואביו כלב בן יפונה", לא סתם "כלב אלמוני", אלא אות כלב ידוע "בן יפונה" שעמד ללא חת מול המרגלים, נשיאי עדה, שמאחוריהם כל האספסוף-הזועם של ששים רבוא ולא רק שלא נכנע להם, אלא "ויהס כלב את העם אל משה", אכן תקיפות-איתנה זו ירש חור מכלב "אביו", על כן ראוי הוא לעמוד בראש הסנהדרין [לחילופין] עם אהרן, ואכן תכונה-תורשתית זו באה לידי ביטוי בעת מבחן, כשרצו העם לעשות להם עגל מסכה, עמד חור בסלע איתן נגדם בלי פשרות ושילם על כך בחייו!..

ומה שראה רש"י צורך להוכיח ש"אביו [אמנם] כלב בן יפונה", אף שלעיל בפ' בשלח לא נזקק לשום הוכחה ש"כלב בעלה" [של מרים היה]:

כי לעיל אין משמעות לזיהוי-המדוייק של בעלה, שהרי גם לו יהי איזה "כלב" אחר, הרי עצם נכונותו לשאת את מרים החולנית שעזובה כל בחורי ישראל לשם שמים, די בזה לנמק מנין לו צאצא ירא שמים כה מופלג.

אבל כאן במשפטים, שרוצים אנו להוכיח "תקיפות ללא חת" כמו אצל אותו כלב בן יפונה" זה כבר דורש הוכחות וסימוכין לזיהוי-המדוייק של האב, ומאחר שממבט ראשון מאד לא סביר להניח שכלב בן יפונה הנודע הוא הוא אביו של חור!.. [כי זה יאלץ אותנו להניח שבהיות חור ילד בן 9 נשא לאשה את מרים בהיותה בת 57 !!!]

כפי שאמנם פקפק בכך אבן עזרא על שמות פרק לא פסוק ב
(ב) ראה - בעין כבוד. והקרוא הוא בצלאל. והטעם קראתי בשמו שאין כמוהו לעשות המשכן. ועל דרך הפשט כלב בן יפונה איננו כלב בן חצרון בראיות גמורות. והמשכילים יבינו

והטעם ידוע ליודעי הכרונולוגיה ההיסטורית בתקופת המדבר, לפי חישוביה ייצא דבר פלא שבצלאל שהוא נכד של חור היה כבר לפחות בן שלש עשרה כשבנה המשכן, כאשר אבי-סבו היה באותה עת רק בן ארבעים – היתכן?!

ועקב תמיהה זו יכולנו לחשוב שכלב אביו של חור לא "בן יפונה" היה אלא מישהו אחר והדרא קושיה לדוכתא: מנין לו לחור תכונת התקיפות הראוייה לשופט כה בכיר?

לכן נאלץ רש"י להוסיף הסימוכין שלו: "שנא' (ד"ה א) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. אפרת זו מרים כדאיתא בסוטה":

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יא/ב
וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון בן חצרון בן יפנה הוא בן שפנה מעצת מרגלים ...

עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזובה מתחילתה הוליד והלא מינסב הוה נסיב לה אמר רבי יוחנן כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה יריעות שהיו פניה דומין ליריעות...

(יח) וְכָלֵב בֶּן חֲצִרֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוֹבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בְנֵיהָ יִשָּׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן: (יט) וַתָּמָת עֲזוֹבָה וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרַת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר: (כ) וַחֲוֹר הוֹלִיד אֶת אוּרִי וְאוּרִי הוֹלִיד אֶת בְּצַלְאֵל:

רש"י דברי הימים א פרק ב פסוק כ

(כ) וחור הוליד את אורי ואורי הוליד את צללאל - לא וחשוב שכל אחד מהם היה פחות מן שמונה שנים כשהולידו שהרי כלב היה בן מ' שנים צמרגלים דכתיב (יהושע י"ד) בן ארבעים שנה אנכי בשלוח וגו'.

ואותה שעה כבר נולדו כולם שהרי הוקם המשכן שעה צללאל כלב היה בן ח' כשהוליד עזובה אשה וכן ע' כשהוליד יריעות ואחר מיתת עזובה אשתו לקח את אפרת והולידה את חור בשנה אחרת הרי בן י' שנים וחור בן ח' כשהוליד את אורי ואורי בן ח' כשהוליד צללאל הרי כ"ו שנים וכתיב (שמות ל"ו) ואת כל איש חכם לב ואין איש פחות מ"ג שנה הרי צללאל בשעה שעה המשכן בן י"ח שנה הרי מ' שנה חסר אחת

נמלא שכל אח' מה' היה פחות מן ח' כשהולידו וכן מפורש בפרק בן סורר ומורה ומדרש בן שש ושש הולידו:

ומעתה ש"אביו כלב בן יפונה" הידוע – מובן מהיכן ירש חור את ה"תקיפות", כי וודאי שמי שעמד בעוז רוח נגד המרגלים ונגד כל העם הרוטן נגד משה והצליח כמ"ש "ויהס כלב את העם אל משה", תרותה תכונתו זו בטבע בנו חור! – וכפי שהוכח אמנם במסירות נפשו נגד עובדי העגל שהרגוהו בגלל התנגדותו...

ג. בפרשת ויקהל: מינויו לאדריכל-המשכן וכליו

כאן כבר הגענו לעוד בה שלישיה, לשם מה הוצרך שוב רש"י לחזור בשלישית על ייחוסו? ועל פי השיטה שהנחנו לעיל ברור שכאשר מדובר עכשיו במינוי-חדש של נכדו של חור: "בצלאל" להיות אדריכל משכן השם והוא, כפי שכבר נודע לנו⁷, רק בן שלש עשרה!..

7 מ"דברי הימים" ואחר שרש"י כבר הפנה את התלמיד בן חמש למקרא למסכת סוטה, הרי כבר גם הוא יודע את פירש"י שם כל שלשלת הדורות וגילאי-אבהותם

וכדי לבאר תמיהה זו הוצרך רש"י⁸ לשוב ולייחס את "חור" סבו של בצלאל והפעם מהיבט שלישי [לא של יראתו וצדקותו, גם לא תכונת תקיפותו ללא חת]

ודלא כשפתי חכמים:

"...דקשיא ליה למה לא ייחסו אלא עד חור [=ולא המשיך בן כלב בן יפונה וכו']? או שלא הוי ליה למימר אלא בצלאל בן אורי למטה יהודה? ומתרץ "חור בנה של מרים היה" שהייתה נביאה לכך זכה לזה".

ודלא כ"נחלת יעקב" [שהסביר ג"כ קושיית רש"י כשפ"ח]:

"ועז תירץ [רש"י] דחור בנה של מרים היה, שהיה אדם גדול לפיכך זכה לגדולה זו וגם שמסר נפשו [=חור] על הקב"ה ולא רצה לעשות עגל..."

כי מה לי אם סבתו נביאה או אם סבו נהרג על קידוש השם, האם תכונות אלו מהוות סיבה למנותו כ"מוהל" למשל?... וכאן עלולה להיווצר טרענה בעם ישראל, אשר כל משרה מכובדת מעניק משה לקרובי-משפחתו... שהרי כאן מדובר על אומנות וחכמה יתירה בבניין המשכן, אותה לא רוכש ילד בן שלש עשרה ב"פרוטקציות"...

אלא כוונת רש"י: "חור בנה של מרים היה"⁹ שממנה ירש את תכונת ה"חכמה-האלוקית" המופלאה, [לא כפרי אימונים ונסיון עתיר שנים שזאת לא היה לו עדיין, אלא] כבשרון תורשתו!

נשאלת השאלה: מנין לו לתלמיד בן חמש למקרא לדעת שמרים היתה "אם-החכמה"? והתשובה: הוא כבר למד זאת בתחילת הספר בפרשת שמות ברש"י:

שמות א, כא.

(כא) וַיְהִי כִּי יֵרְאוּ הַמִּיֻּלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים

רש"י על שמות פרק א פסוק כא

(כא) ויעש להם בתים - צתי כהונה ולויה ומלכות שקרוין צתים. ויצן [=כוונתו לשלמה] את צית ה' ואת צית המלך. כהונה ולויה מיוכזד. ומלכות ממרים כדאיתא צמס' סועה (שס):

8 ומה שלא ייחסו רש"י לעיל בפ' כי תשא [לא,ב]. בפעם הראשונה שהוזכר מינויו של בצלאל כאדריכל המשכן? י"ל ששם מדובר בהודעת השם למשה על המינוי ואין צורך לנמק מדוע נבחר הוא דווקא, אבל כאן המדובר בהעברת המסר לבני ישראל שמינוי זה יהיה מאד תמוה בעיניהם למנות ילד בן שלש עשרה לאדריכל משכן השם - לכן נאלץ גם משה לחזור ולייחסו ורש"י מסביר טעם שמייחסו משה, כדי לקיים "והייתם נקיים מה' ומישראל".

⁹ להעיר שהמשפט: "חור בנה של מרים היה" הוא ר"ת "מחשבה" [בערבוב האותיות] וזה היה עניינו של בצלאל: "לחשב מחשבות" וגו'....

(א) וַיְהִי כְּבָלוֹת שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת אֶת בֵּית יְדֻד וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֶת כָּל חֶשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חָפֵץ לַעֲשׂוֹת: ... (י) וַיְהִי מִקְצֵה עֶשְׂרִים שָׁנָה אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת שְׁנֵי הַבָּתִּים אֶת בֵּית יְדֻד וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ.

וכיצד קשור שלמה המלך למרים? ע"ז מוסיף רש"י: "כדאיתא בסוטה"

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יא/ב

ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים רב ושמואל חד אמר בתי כהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות מ"ד בתי כהונה ולויה אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי דכתיב ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתוב ודוד בן איש אפרתי וגו':

הרי מפורש ברש"י שעל כן זכה בנו שלמה לבנות את בית המקדש הראשון, בזכות היותו צאצא רחוק של מרים.

ומעתה יובן מה נתכוון רש"י בפ' ויקהל בהזכירו שוב את מעלת חור סביו של בצלאל, בהיותו בנה של מרים:

אם זכות מרים הועילה להוריש לצאצא כה רחוק כשלמה המלך, חכמה נפלאה כשלו עד שבכח חכמתו השכיל לבנות את בית המקדש, הרי כ"ש וק"ו שתועיל לבצלאל זכות אם-סבתו [מרחק של ארבע דורות בלבד] להוריש לו חכמת לב ולמלאו רוח חכמה כדרוש לאדריכל המשכן.